

**TURLI MILLAT OILALARIDA TOLERANTLIK NAMOYON BO'LISHIDA OTA-
ONANING O'RNI**

Djalaov Uktam Djalilovich

Tibbyot hodimlarining kasbiy malakasini rivojlantirish markazi docenti

Annotatsiya: *Tolerantlik bugungi kunda jamiyatdagi insonlar o'rtasidagi munosabatlarning ijobiy tarzda yo'lga qo'yilishida eng muhim poydevor vazifasini o'taydi. Uni yoshlikdan rivojlantirib borish esa bizning eng ustuvor vazifalarimizdan biridir. Bu jarayonda ota-onalar, maktab, maktabgacha ta'lim muassasalari muhim o'rin tutadi.*

Kalit so'zlar: *bag'rikenglik, ota-ona, oila, tafakkur, tarbiya, murosa.*

KIRISH

Tolerantlik - bu boshqa insonlarga nisbatan bo'lgan eng katta hurmat ifodalaridan biridir. Tolerant bo'lish boshqalarning g'oyalari, e'tiqodlari, fikrlari va farqlarini tushunish, qabul qilish va hurmat qilishni anglatadi, hatto ular biznikiga zid bo'lsa ham. Tolerantlik - bu biz yashayotgan dunyo va jamiyat xilma-xilligini va bunday xilma-xillikni qabul qilish va hurmat qilish kerakligini tan olishdir; garchi boshqa shaxslar qarashlari yoki e'tiqodlari turlicha bo'lsa ham. Bolalar bag'rikenglikning qadr-qimmatini yoshligidan o'rganishlari muhim, chunki bu ularning kelajakda ijobiy munosabatlarni to'g'ri o'rnatish uchun asos yaratadigan qadriyatlardan biridir.

Uzoq vaqt davomida bag'rikenglik (tolerantlik) faqat g'arbiy sivilizatsiya fenomeni deb tan olingan edi. Ammo, bugungi kunda ko'plab yevropalik va amerikalik tarixchi, siyosatshunos, madaniyatshunoslar tomonidan tolerantlik (diniy, etnik, madaniy) Sharqda qadimdan mavjud bo'lib, keyinchalik esa g'arb jamiyatining qadriyat sifatida qabul qilingan, deya fikr yuritmoqdalar.

Tarixiy jihatdan tolerantlik insonlarga hamdard bo'la olish xususiyatlari asosida Sharq sivilizatsiyasi tarkibida shakllangan.

O'zbekiston diyorida qadimdan turli sivilizatsiya vakillari, madaniy qatlamlar, xilma-xil e'tiqod va dunyoqarashlar yonma-yon yashab kelgan.

Xalqaro YUNESKO tashkiloti dunyoda tinchlik, dinlar va konfessiyalararo muloqotni o'rnatish, millatlar va ellatlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish borasida bir qator ishlar amalga oshirib, hozirda bag'rikenglikka oid 70 dan ziyod xalqaro hujjatlar qabul qilingan. Ularning yorqin namunasi 1995 yil 16 noyabrda Parijda YUNESKO Bosh konferentsiyasining 28-sessiyasida e'lon qilingan "Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi"dir. Hozirda bu sana har yili keng miqyosda nishonlab kelinmoqda.

Bolalarga yoshlik paytidan bag'rikenglikka o'rganish muhimligini o'rgatish juda muhim, chunki yoshligimizdan biz o'zimiz bilan ziddiyatga olib keladigan va o'zaro hurmat zarurligiga duch keladigan turli xil fikrlar va munosabatlarni topamiz.

Tolerantlik bolalar va kattalarga yetarli hissiy munosabatlarni o'rnatishga va o'zlarini guruh yoki jamoaning bir qismi sifatida his qilishga yordam beradi.

Hozirda farzandlarimizni bag'rikenglikka o'rgatishda foydali manbaa bo'lishi mumkin bo'lgan turli xil hikoyalar, tadbirlar va o'yinlar mavjud va bu ularga ular uchun jozibali va qiziqarli tarzda o'rgatishimizga yordam beradi.

Asosiy qism. Inson birinchi navbatda oiladan shakllanadi. Oilada bag'rikenglikni rivojlantirish o'rta asrlardan beri Islom ma'naviyati orqali saqlanib kelinmoqda, keyinchalik o'zbek ma'rifatparvarlari unga zamonaviy mazmun qo'shib, bugungi kungacha saqlanib, takomillashib bormoqda.

Islom qora va oq, boy va kambag'al yoki musulmon va musulmon bo'lmaganlar o'rtasida kamsitilishdan yiroq bo'lgan dindir. Bag'rikenglik xuddi immunitet kabi shakllantiriladi. Boshlanish nuqtasi har doim emlash orqali bo'ladi, chunki davolashdan ko'ra oldini olish yaxshiroqdir, shuning uchun ham uni erta yoshdan rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Ta'kidlash joizki, O'zbekistonda 160 dan ortiq millat va elat mavjud. Ba'zida bitta maktabgacha ta'lim muassasasida 3-4 millat farzandlari ta'lim oladi. Ular turli oilalardan, turli madaniyat vakillaridan kelib chiqqan va o'z qadriyatlari va ta'lim usullariga ega. Ota-onalar bilan ishlash jarayoni bunday oilalarning farzandlari va ko'p millatli oilalar vakillarini guruhlarga tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar bilan ishlash bo'yicha ko'p ishlarni tarbiyachi-pedagog amalga oshiradi, chunki u bola tarbiyasida sodir bo'layotgan o'zgarishlarni boshqalardan ko'ra ko'proq ko'radi va bolalar hayoti bilan yaqindan tanish. U ota-onalarga bolalarni tarbiyalashda, ularni maktab ta'limiga tayyorlashda, sog'lig'iga g'amxo'rlik qilishda, ovqatlanish va kundalik ishlarini to'g'ri tashkil etishda nimalarga ko'proq e'tibor berishni maslahat beradi. Boshqa tomondan, bag'rikenglik turli dinlar, Millatlar, urf-odatlar va madaniyatlarga ega bo'lgan turli xil muhitda zarur hisoblanadi. Shunday qilib, bag'rikenglik erta yoshdan boshlab amalga oshiriladigan madaniyatni talab qiladi. Din o'z tarafdorlarini turli din va e'tiqoddagi odamlarni hurmat qilishga o'rgatadigan asosiy qadriyatlarga ega, shunda u ota-onalarga yordam berish va uyda bag'rikenglikni rivojlantirish uchun qo'llanma sifatida ishlatilishi mumkin. Bundan tashqari, ota-onalarning roli asosan namuna ko'rsatish va kamroq darajada qoidalar va hurmatni qo'llash orqali amalga oshiriladi. Ushbu qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ota-onalarning ulkan mas'uliyatini ta'kidlaydigan Islom dini ta'limotlari bilan bog'liq. Bag'rikenglik qadrini tarbiyalashda ota-onalarning roli musulmon oilasining o'ziga xos xususiyati bo'lib, ota-onalar va ularning farzandlari o'rtasidagi mustahkam munosabatlarni qat'iy ta'kidlaydi. Ushbu holat maktab muassasalarida va atrof-muhitda davom ettirilishi kerak, bu esa ushbu harakatlarni keskin belgilaydi. Har bir inson turli xil rivojlanish imkoniyatlariga ega. Ko'p odamlar odob-axloqni yaxshi ta'lim deb xato qilishadi. Bolaning his-tuyg'ularini bezovta qilmaslik kerak. Bolalarning fikrlashi odamlarga va ularning muammolariga rahm-shafqat bilan mos kelishi kerak. Buning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachilar va ota-onalar o'rtasida kengroq hamkorlikni yo'lga qo'yish muhimdir.

Shuni unutmasligimiz kerakki, bola noyob insondir. Shu sababli, uni boshqa bolalar bilan solishtirish, tenglashtirish va sudya sifatida qabul qilish biz uchun mutlaqo mumkin emas. Dunyoda unga o'xshagan hech kim yo'q va biz uning yosh tabiatini hisobga olgan holda uni qo'llab-quvvatlashimiz va rivojlantirishimiz kerak. Bolalar bog'chasi va oila o'rtasida hamkorlikni o'rnatishda o'qituvchilar va ota-onalar jamoasi faol ishtirok etishlari kerak. Shundagina bolalar tarbiyasida kutilgan natijalarga erishish mumkin. Bolalar bog'chasi xodimlarining ota-onalar va oilalar bilan hamkorligining eng keng tarqalgan shakllari va usullari:

- ota-onalar va oilalar bilan yakkama-yakka ishlash. Bunga tarbiyachining oilaga tashrifi, ota-onalar uchun intervyu o'tkazish, ularga maslahat berish, ota-onalarni maktabgacha ta'lim muassasalarida bolaning hayoti bilan tanishtirish kiradi.

- ota-onalar bilan jamoaviy uslubda doimiy ravishda tashkil etiladigan va qo'llaniladigan tadbirlar. Bu ota-onalarning guruh va umumiy yig'ilishlari, ota-onalar maktabi, konferentsiyalar, shanba kunlari, savol-javob kechalari.

- o'quv ishlarining bunday turlari, ko'rgazmalar tashkil etish, bolalar asarlarini namoyish etish, ochiq eshiklar kuni, ota-onalar burchagi, ota-onalar uchun kutubxonalar tashkil etish.

- Bolaning oilasiga tashrif buyurish va uning oila a'zolari bilan tanishish. O'zbek oilasining o'ziga xos xususiyati sharqona odob-axloq, urf-odatlar, milliy qadriyat va an'analar, ta'lim va tarbiya, ma'naviy kamolotga intilish uchun zamin yaratadigan oiladir. Bolalarning ta'lim va tarbiyasi asosan oilada, ota-onalaridan o'rnak olib shakllanadi.

Agar ota-onalar bolaga ta'lim, nutq madaniyati va insonparvarlik fazilatlarini qunt bilan singdirlasalar, kelajakda u yetuk, sog'lom, mustaqil fikrlovchi va eng muhimi, munosib inson bo'lib o'sadi.

Har bir oila jamiyat talablari asosida shakllanadi. Jamiyatning rivojlanishi bevosita undagi oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy qiyofasini shakllantirish darajasiga bog'liq. Oilaviy munosabatlar nafaqat bolalarning aqliy va ma'naviy yetukligini ta'minlaydi, balki ota-onalarda noyob faoliyatni yaratadi. Oiladagi sog'lom ma'naviy-ruhiy muhit bolalarning yetuk bo'lib ulg'ayishida beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Bugungi zamonamizda insonlarning bir birlariga bag'rikenglik bilan munosabatda bo'lishlariga zaruriyat oshib bormoqda. Yuqoridagilardan xulosa qilib aytadigan bo'lsak insonda bag'rikenglik tamoyillarini shakllantirish asosan pedagogika zimmasiga yuklatiladi. Tolerantlilik juda uzoq vaqt davomida shakllanishini hisobga olgan holda uni yoshlik paytdanoq rivojlantirib borish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ayniqsa maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarida pedagoglar va ota-onalar hamkorlik asosida ish olib borishlari, undan tashqari yoshi katta insonlar voyaga yetgan shaxs sifatida farzandlariga o'rnak bo'la olishlari shart va zurrudir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik. Darslik. Toshkent "Go To Print 2020. 33-b
2. Bag'rikenglik tamoyillari Deklarasiyasi. YUNESKO vakolatxonasi nashri. Nashr uchun mas'ullar: A.Saidov. K.Jo'rayev.-T.: 1999
3. Mechanisms of tolerance: an anthology. Erik Lundberg The Living History Forum Stockholm 2017.12-b
4. Rights and tolerance in Islam. Dr.Magda Amer.34-b.